

EVOLUȚIA DEZECHILIBRELOR TERITORIALE DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICE

Autori:

Gheorghe ZAMAN¹, Zizi GOSCHIN²,
Valentina VASILE³

A*bstract:* In context of increased concerns regarding the territorial inequalities, the research aims to outline a comprehensive picture of the level and dynamics of regional disparities in Romania, both at county and regional level, in light of the recent economic crisis. The main novelty of our research is the application of a diversified methodology for estimating territorial disparities taking a long-term view, including the recent economic crisis. Results of various methods applied indicate the same tendency of increasing regional inequalities over the long-run, despite some deviations from this trend on certain sub-periods, depending on the evolution of the national economy as a whole.

Keywords: inequality, economic crisis, regions, Romania.

JEL Classifications: R11, R12, O47.

1. INTRODUCERE

Problematica disparităților regionale prezintă un interes deosebit în Uniunea Europeană, îndeosebi din perspectiva *Agendei teritoriale 2020*, în contextul în care

---

¹ Gheorghe Zaman, Ph.D., Professor, Corresponding Member of the Romanian Academy, Scientific Researcher I, Institute of National Economy, Romanian Academy, e-mail: gheorghezaman@ien.ro.

² Zizi Goschin, Ph.D., Scientific Researcher I, Institute of National Economy, Romanian Academy, Professor, Bucharest Academy of Economic Studies, Department of Statistics and Econometrics, e-mail: zizi.goschin@csie.ase.ro

³ Valentina Vasile, Ph.D., Professor, Scientific Researcher I, Institute of National Economy, Romanian Academy, e-mail: valentinavasile2009@gmail.com

devine operațional conceptul de coeziune teritorială care vizează dezvoltarea teritorială integrată, bazată pe guvernarea multinivel. În actualul cadru național și european, s-au amplificat preocupările pentru analiza inegalităților teritoriale într-o viziune mai cuprinzătoare, multidimensională, care adaugă la analizele tradiționale privind decalajele economice elemente noi privind disparitățile legate de incluziunea/excluziunea socială (Constantin et al., 2010; Nahtigal, 2013).

România a început tranziția la economia de piață de la un nivel relativ scăzut al disparităților regionale comparativ cu economiile vest-europene, dar inegalitățile în ceea ce privește nivelul de dezvoltare de ansamblu, infrastructura și capacitatea de a absorbi investițiile au crescut rapid ca urmare a creșterii economice mult mai rapide în capitală și în câteva zone urbane majore, care au fost principalele beneficiare ale influxurilor de capital (în special ISD) și de resurse umane. Comparativ cu media UE-27, toate regiunile din România au un nivel scăzut de dezvoltare, iar cinci din cele opt regiuni NUTS2 românești sunt incluse în cele cincisprezece cele mai slab dezvoltate regiuni din UE în ceea ce privește PIB-ul pe cap de locuitor, în timp ce Regiunea Nord-Est este cea mai săracă regiune a UE. Decalajele mari de dezvoltare persistă între mediul urban și zonele rurale, care dețin 45% din populația României, unul dintre cele mai ridicate niveluri din Europa. Zonele rurale sunt afectate de îmbătrânirea populației și de dependența de activitățile agricole, în special de agricultura de subsistență. Disparitățile de infrastructură sunt și mai accentuate: calitatea drumurilor, utilitățile publice, nivelul de trai sunt mult sub cele din mediul urban. În plus, există vechi disparități economice între Estul și Vestul României, precum și un decalaj considerabil care separă regiunea capitalei de restul țării.

Identificarea principalelor aspecte privind disparitățile teritoriale în România, la nivelul regiunilor de dezvoltare și al județelor, este deosebit de utilă în contextul actual al pregătirii procesului de regionalizare și descentralizare administrativă și al fundamentării *Programului operațional regional*. Cunoașterea dimensiunii și dinamicii inegalităților teritoriale în România este importantă pentru definirea priorităților din strategiile de dezvoltare regională, ca bază solidă pentru conturarea politicilor în domeniul coeziunii economice, sociale și teritoriale.

În contextul intensificării preocupărilor pentru analiza inegalităților teritoriale, cercetarea urmărește reliefarea unei imagini cuprinzătoare asupra nivelului și dinamicii disparităților teritoriale în România, la nivelul județelor și al regiunilor de dezvoltare, din punctul de vedere al recente crize economice.

Principalul element de noutate al cercetării îl reprezintă aplicarea unei metodologii diversificate de estimare a decalajelor teritoriale, pe un interval de timp mai lung, inclusiv perioada recente crize economice.

2. Literatura de specialitate

Problematica inegalităților regionale și a creșterii coeziunii sociale este abordată sistematic de numeroase universități și instituții științifice din străinătate, multe dintre acestea de mare prestigiu. Scopul acestor studii este de a oferi factorilor de decizie date și informații relevante pentru tendințele care au loc în acest domeniu, elemente care influențează nivelul și evoluția disparităților.

Deși politicile regionale europene au scopul explicit al reducerii inegalităților regionale și al creșterii coeziunii sociale, cercetările desfășurate pe plan european în acest domeniu demonstrează că există profunde inegalități între veniturile regionale în Uniunea Europeană, inegalități care s-au adâncit în ultimele două decenii. Preocuparea tot mai mare cu privire la reducerea acestor disparități regionale a făcut din instrumentele financiare ale politicii regionale a UE (fondurile structurale și fondul de coeziune, introdus în 1993) componenta cu cea mai rapidă creștere în cadrul bugetului UE. De-a lungul ultimilor cincisprezece ani, diferențele de venit între statele UE-15 au scăzut, dar inegalitățile dintre regiunile din fiecare stat membru au crescut. Extinderea UE a contribuit la adâncirea și mai puternică a decalajelor regionale, instrumentele financiare singure fiind ineficiente în lipsa unor politici adecvate de dezvoltare regională (Huffschmid, 2005; Horváth, 2009). Studiile care examinează procesul de convergență în Europa Centrală și de Est (ECE), dintr-o perspectivă multidimensională, la diferite niveluri regionale, arată că această zonă a UE este relativ omogenă, disparitățile în interiorul ECE fiind mai mici decât cele din vestul Europei, chiar și în contextul recente crize economice (Goschin și Constantin, 2010; Szendi, 2013).

În mod tradițional, analizele economice internaționale și naționale au explicat inegalitățile teritoriale pe baza diferențelor dintre regiuni în ceea ce privește dotările cu resurse naturale, factori de producție, infrastructură și tehnologie (Ailenei et al., 2007; Goschin et al., 2008, 2009; Constantinescu și Constantin, 2010; Boboc et al., 2012). Eliminarea obstacolelor din calea mobilității bunurilor și/sau a factorilor de producție ar înlătura automat cauza decalajelor și ar contribui pozitiv la convergența în nivelul de trai. Cu toate acestea, evidența empirică arată că există factori de influență relevanți care lipsesc din analiza tradițională, factori care au fost evidențiați de teoriile recente privind localizarea. Contribuția principală a teoriilor reunite sub denumirea de "noua geografie economică" este de a aduce împreună, într-un cadru analitic comun, convergența și forțele de divergență, ajutând la mai buna înțelegere a mecanismului decalajelor regionale. În acest cadru se înscriu și studiile privind

realizarea coeziunii economice, sociale și teritoriale în România (Țițan et al., 2006; Constantin et al., 2007, 2010; Ailenei et al., 2009; Dobre et al., 2011).

Un important beneficiu așteptat în urma aderării la UE a fost reducerea disparităților regionale, în principal ca efect al fondurilor structurale și de coeziune, care ar fi trebuit să sprijine o dezvoltare mai rapidă a regiunilor sărace. Aderarea la Uniunea Europeană nu numai că nu a restrâns decalajele dintre regiuni, dar s-ar putea să fi contribuit de fapt la adâncirea inegalităților. O explicație ar putea fi faptul că fondurile structurale și de coeziune au avut o rată de absorbție scăzută (aproximativ 21%) și doar regiunile dezvoltate, care au deja un grad înalt de expertiză în accesarea unor astfel de fonduri, au putut beneficia de utilizarea lor (Zaman și Georgescu, 2009; Goschin și Constantin, 2010). Deoarece sunt concentrate în proporție de peste 55% în Regiunea București-Illfov, investițiile străine directe ar putea constitui o altă cauză a creșterii disparităților regionale în perioada postaderare (Zaman et al., 2011).

Recenta criză economică și financiară s-a manifestat printr-o distribuție inegală a efectelor la nivel regional, în funcție de structurile economice și sociale specifice, de gradul de specializare regională și de alți factori locali. Impactul crizei s-a adăugat la problemele regionale preexistente, agravându-le (Goschin și Constantin, 2010; Ailenei et al., 2012).

3. Metodologia de analiză privind inegalitățile și convergența inter și intraregională

Inegalitatea spațială, unul dintre subiectele majore în cercetarea regională, este analizată de regulă cu ajutorul unor indici care exprimă diferențele de structură teritorială și variația lor în timp. Metodele standard utilizate în cercetările empirice care urmăresc analiza simplă a inegalității teritoriale sunt abaterea standard, indicele Herfindahl și indicele Gini. În cazul analizelor care vizează factorii care stau în spatele inegalităților și le determină variația în timp și spațiu, este necesar ca disparitățile să fie descompuse, de exemplu, cu ajutorul indicelui Theil, indicele Atkinson fiind indicat în cazul unor inegalități regionale foarte mici.

Indicele Herfindahl-Hirschman (Hirschman, 1964) este un indicator absolut al concentrării, frecvent utilizat în studiile structurii economiei. Indicele Herfindahl se calculează ca suma pătratelor ponderilor regiunilor:

$$H_j = \sum_{i=1}^n (g_{ij}^C)^2, \quad (1)$$

$$\text{unde: } g_{ij}^C = \frac{X_{ij}}{\sum_{i=1}^n X_{ij}} = \frac{X_{ij}}{X_j} \quad (2)$$

H_j – indicele Herfindahl corespunzător concentrării geografice a variabilei j ;

i – regiune;

j – activitate economică;

X_{ij} – valoarea adăugată brută sau populația ocupată în activitatea j în regiunea i ;

X_j – valoare adăugată brută sau populație ocupată pe total activitate j ;

g_{ij}^C – ponderea regiunii i în total activitate j la nivel național.

Indicele Herfindahl crește odată cu gradul de concentrare, atingând nivelul maxim de 1 dacă activitatea j este concentrată într-o singură regiune. Limita inferioară nu este fixă, ceea ce reprezintă un neajuns pentru comparațiile între țări cu număr diferit de regiuni. Cel mai scăzut nivel posibil de concentrare a unei activități economice este $1/n$ și se înregistrează atunci când toate cele n regiuni/județe au ponderi egale în activitatea analizată. De exemplu, în România, indicele Herfindahl pentru concentrare, calculat din date la nivel de regiuni, poate lua valori între 0,125 și 1, iar atunci când se folosesc date pe județe, poate lua valori între 0,0238 și 1, astfel că nu este posibilă o comparație directă între analizele efectuate la nivel de regiuni și analizele corespunzătoare pe județe.

Indicele Herfindahl normalizat remediază acest neajuns, deoarece, în urma transformării formulei (1), marja de variație a noului indicator devine 0-1. Indicele Herfindahl normalizat se calculează cu relația:

$$H_j^N = \frac{H_j - \frac{1}{n}}{1 - \frac{1}{n}} \quad (3)$$

unde H_j reprezintă indicele Herfindahl clasic.

Indicele (coeficientul) Gini (Gini, 1939) reprezintă unul dintre cei mai răspândiți indicatori ai disparităților, atât în studii metodologice, cât și în cercetările aplicate, fiind considerat o măsură standard pentru analiza inegalității. A fost utilizat inițial

pentru evidențierea inegalității veniturilor persoanelor, fiind folosit ulterior cu predilecție în domeniul analizelor spațiale. Coeficientul Gini (**GC**) este o mărime statistică care evidențiază gradul de concentrare a valorilor unei serii de date statistice, pe baza formulei:

$$GC_j = \frac{\sum_{i=1}^n (2i - n - 1) \cdot X_{ij}}{n \sum_{i=1}^n X_{ij}}, \quad (4)$$

unde X_{ij} reprezintă nivelul variabilei j în regiunea i , iar n este numărul de regiuni. În prealabil, valorile variabilei X_{ij} sunt ordonate crescător. Valorile coeficientului Gini sunt cuprinse între 0 și 1, crescând odată cu gradul de inegalitate. Coeficientul Gini este o măsură relativă și evoluția sa în timp poate surprinde doar gradul de eterogenitate din cadrul regiunilor dintr-o țară. Nu este comparabil la nivelul acelor industrii unde mărimea firmelor (după numărul de salariați, cifra de afaceri) variază foarte mult.

Coeficientul de concentrare (CC) este o variantă ajustată (în funcție de numărul de regiuni n) a coeficientului Gini, fiind calculat ca:

$$CC_j = \frac{n}{n-1} GC_j, \quad (5)$$

unde GC_j este coeficientul Gini.

Curba Lorenz-Gini permite aprecierea gradului de concentrare și măsurarea indicatorului de concentrare Gini. Curba Lorenz-Gini este construită într-un pătrat cu latura 1 (100%), iar suprafața dintre curba de concentrare și diagonală acestui pătrat reprezintă suprafața de concentrare, în funcție de care se evaluează nivelul de concentrare al indicatorului analizat. Concentrarea este cu atât mai puternică cu cât curba Lorenz-Gini se abate mai mult de la diagonală. Concentrarea este minimă (nulă) atunci când valoarea globală a indicatorului analizat este egal repartizată pe unitățile teritoriale (județe/regiuni). În acest caz, curba de concentrare coincide cu diagonală pătratului.

Coeficientul modificărilor structurale absolute este folosit pentru a măsura schimbarea medie absolută a ponderilor teritoriale sau sectoriale de la o unitate

de timp la alta, îmbinând astfel analiza statică și dinamică. Practic, formula de calcul a indicatorului presupune compararea structurilor existente în două momente diferite de timp, și anume:

$$\tau_{g_1-g_0} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (g_{1i} - g_{0i})^2}{n}}, \quad (6)$$

unde g_{1i} și g_{0i} sunt ponderile regiunilor i în total economie națională, la momentul 1 și, respectiv, 0. Limita inferioară a indicatorului este 0 (structura teritorială rămâne neschimbată), valorile crescând pe măsură ce schimbările în structură sunt mai puternice. Limita superioară nu este fixă. Se măsoară în puncte procentuale.

Coefficientul modificărilor structurale relative măsoară în procente schimbarea medie relativă a ponderilor teritoriale sau sectoriale de la o unitate de timp la alta:

$$\tau_{g_1/g_0} = \sqrt{\sum_{i=1}^n \frac{(g_{1i} - g_{0i})^2}{g_{0i}}}, \quad (7)$$

Limita inferioară este 0, iar cea superioară nu este fixă.

Convergența sigma. Tendința de evoluție în timp a inegalităților poate fi interpretată cu ajutorul metodelor de analiză a convergenței. Vom utiliza o măsură de bază a convergenței, propusă de Barro și Sala-i-Martin (1995), "convergența sigma", care se referă la o scădere în timp a tendinței de dispersie în secțiune transversală. Pentru a măsura convergența sigma se utilizează coeficientul de variație teritorială, care este abaterea standard a variabilei analizate împărțită la nivelul mediu al variabilei. În teorie, se admite că există convergență σ în cazul în care coeficientul de variație al variabilei analizate în perspectivă teritorială scade în timp.

Coeficientul de variație în anul t se calculează ca abaterea standard a PIB/locuitor din unitățile teritoriale considerate (y_t) împărțită la PIB/locuitor mediu ($\bar{y}$):

$$\sigma = \frac{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}{n}}}{\bar{y}} \quad (8)$$

Reducerea coeficientului de variație σ pe un orizont de timp T , pentru un anumit grup de județe/regiuni, indică realizarea procesului de convergență între acestea:

$$\sigma_{t_0+T} < \sigma_{t_0} \quad (9)$$

În timp ce creșterea coeficientului corespunde unui proces de divergență:

$$\sigma_{t_0+T} > \sigma_{t_0} \quad (10)$$

În cele ce urmează, vom aplica metodele statistice anterior prezentate pentru analiza nivelului și dinamicii disparităților teritoriale în România, precum și pentru evidențierea proceselor de convergență/divergență la nivelul județelor și regiunilor de dezvoltare, în contextul recente crize economice.

4. Rezultate

În România, regiunile de dezvoltare și județele sunt principalele unități teritoriale relevante pentru analiza procesului de convergență/divergență în context național.

Indicatorii care măsoară nivelul de concentrare și inegalitățile teritoriale ale PIB în România au fost calculați anual, pentru perioada 1995-2010, în trei variante:

- în interiorul regiunilor: au fost estimate disparitățile dintre județele care formează fiecare regiune de dezvoltare, cu excepția Regiunii București-Ilfov, care include doar două unități teritoriale;
- între regiunile de dezvoltare;
- între județe.

Datele utilizate provin de la Institutul Național de Statistică, baza de date online TEMPO (INS, 2013) și de la Oficiul Național al Registrului Comerțului (ONRC, 2013). Calculele preliminare efectuate pentru omogenizarea datelor statistice și asigurarea comparabilității se referă la recalcularea seriilor de indicatori valorici în prețuri constante (ale anului 1995), precum și la transformarea mărimilor

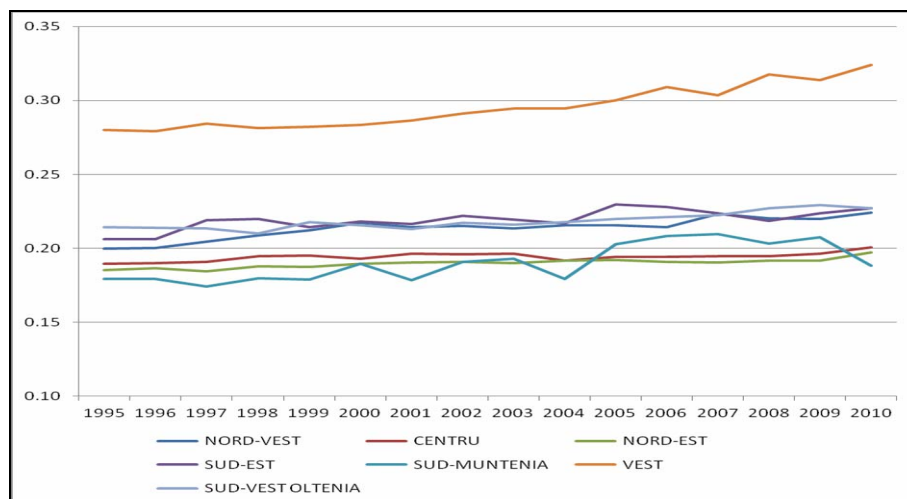
absolute în indicatori relativi, care măresc gradul de comparabilitate între unitățile teritoriale investigate.

4.1. Concentrarea PIB în interiorul Regiunilor de dezvoltare ale României

Analiza gradului de concentrare a PIB în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare din România, exceptând Regiunea București-Ilfov, în perioada 1995-2010 (fig. 1) evidențiază următoarele:

- în perioada analizată, se constată în Regiunile Sud-Muntenia și Nord cea mai slabă tendință de creștere a indicelui Herfindahl, cele două regiuni având un nivel scăzut de dezvoltare economică;
- o tendință de creștere mai accentuată a indicelui de concentrare a PIB se constată în Regiunile Vest și Nord-Vest, care au un nivel de dezvoltare economică și socială mai ridicat față de celelalte regiuni;
- semnalăm că, pentru toate regiunile luate în analiză, în perioada celor 15 ani, gradul de concentrare în interiorul regiunii a crescut în intervalul 0,0090-0,0440, ceea ce semnifică un proces lent de concentrare internă, explicabil prin faptul că acest indicator vizează schimbări de structură a regiunii pe termen foarte lung, dar și o lentoare a modificărilor în interiorul regiunilor.

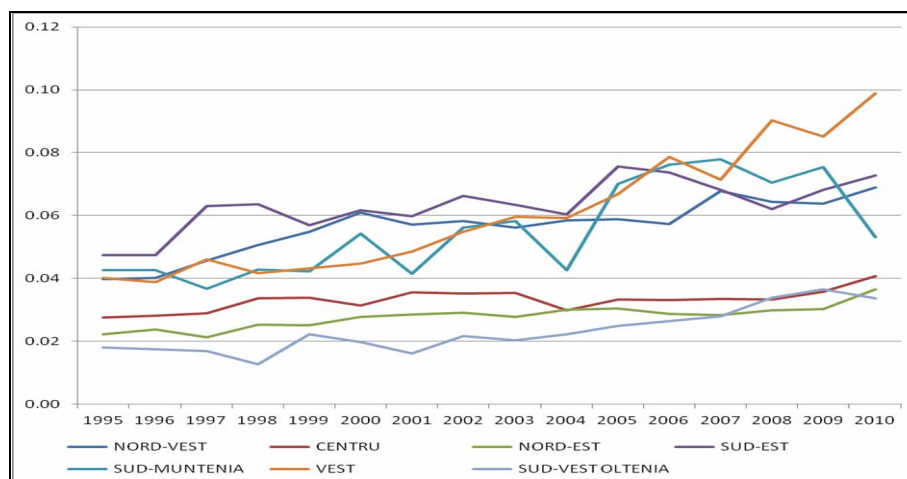
Figura 1. Gradul de concentrare a PIB în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare, 1995-2010 – indicele Herfindahl-Hirschman

Sursa: Elaborat de autori.

- fluctuațiile reduse de la un an la altul sunt caracteristice pentru toate regiunile, cu excepția Regiunii Sud.

Figura 2. Gradul de concentrare a PIB în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare, 1995-2010 – indicii Herfindahl-Hirschman normalizat

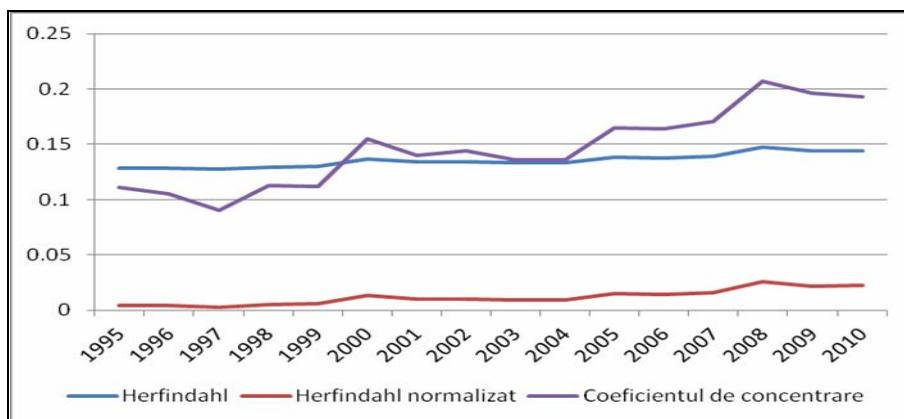
Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor INS.

Analiza valorilor indicelui Herfindahl-Hirschman normalizat (fig. 2) evidențiază:

- creșterea pe termen lung a gradului de concentrare a PIB în interiorul regiunilor, în condițiile în care concentrarea rămâne sub 10%, ceea ce reprezintă un nivel relativ scăzut de concentrare;
- se produc fluctuații mai mari de la un an la altul, mai ales în Regiunea Sud;
- cele mai mici valori ale indicatorului se constată în regiunile cu nivel scăzut de dezvoltare, în timp ce niveluri mai ridicate se înregistrează în regiunile relativ dezvoltate (Vest, Sud-Est, Nord-Vest).

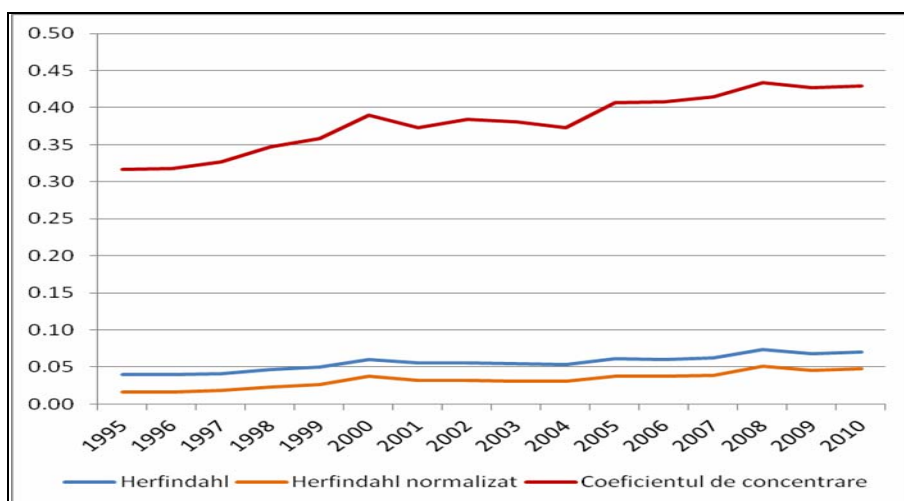
4.2. Gradul de concentrare a PIB pe Regiuni de dezvoltare și pe județe

Gradul de concentrare a PIB pe regiuni de dezvoltare, în perioada analizată, evidențiază o tendință ușoară de creștere la toți cei trei indici calculați (fig. 3).

Figura 3 . Gradul de concentrare a PIB pe regiuni de dezvoltare, 1995-2010

Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor INS.

Indicele Herfindahl-Hirschman normalizat și coeficientul de concentrare arată creșterea pe termen lung a gradului de concentrare a PIB între județe (fig. 4), în condițiile în care concentrarea rămâne totuși relativ redusă. Nivelul de concentrare a PIB este mult mai ridicat atunci când se calculează la nivel de județ, ceea ce indică faptul că, prin agregarea datelor pe regiuni, inegalitățile sunt ascunse.

Figura 4 . Gradul de concentrare a PIB pe județe, 1995-2010

Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor INS.

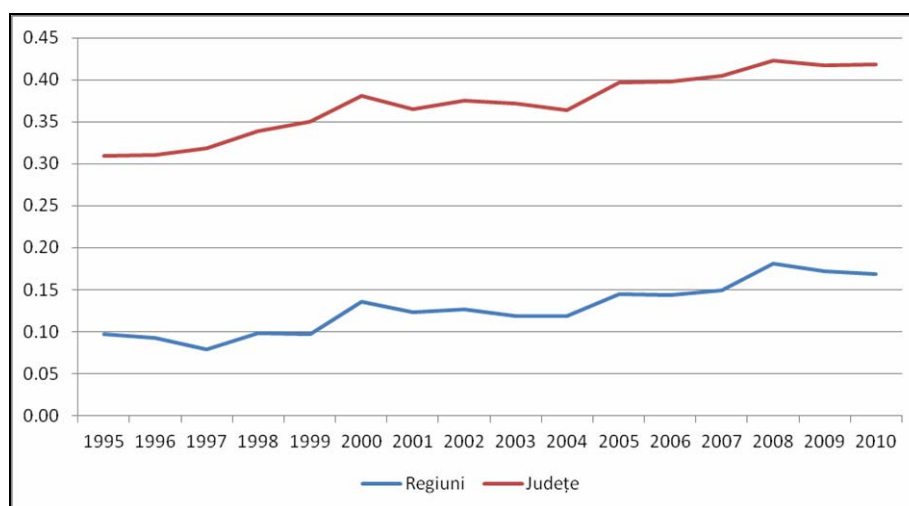
Evoluția indicelui Herfindahl este foarte lină, fluctuații mai mari de la un an la altul fiind observate doar pentru coeficientul de concentrare.

4.3. Tendințe ale nivelului de inegalitate a repartiției PIB pe regiuni și județe

Problematica disparităților între regiuni și județe, pe baza indicelui Gini, în ceea ce privește repartiția PIB, are o importanță primordială îndeosebi pentru analiza mijloacelor, politicilor și instrumentelor puse în funcțiune pentru promovarea echității economice și sociale, a coeziunii, solidarității și incluziunii la nivelul întregii societăți, pe planurile local, regional, național și internațional.

În perioada de tranziție, calculat pe regiuni și județe, indicele Gini manifestă o tendință de ușoară creștere (fig. 5), ceea ce poate fi considerat ca fenomen negativ de către unii specialiști, iar pentru alții ca fenomen normal pentru o economie emergentă, cum este cea a României, care ar putea să se înscrie în teoria curbei în formă de „J” a lui Kuznetz, potrivit căreia, în fazele inițiale ale transformărilor din societăți sau ale demarării creșterii economice are loc o adâncire accentuată a inegalităților la nivel regional, după care, în fazele ulterioare acesteia, se produce treptat diminuarea diferențelor în termeni relativi și/sau absoluți.

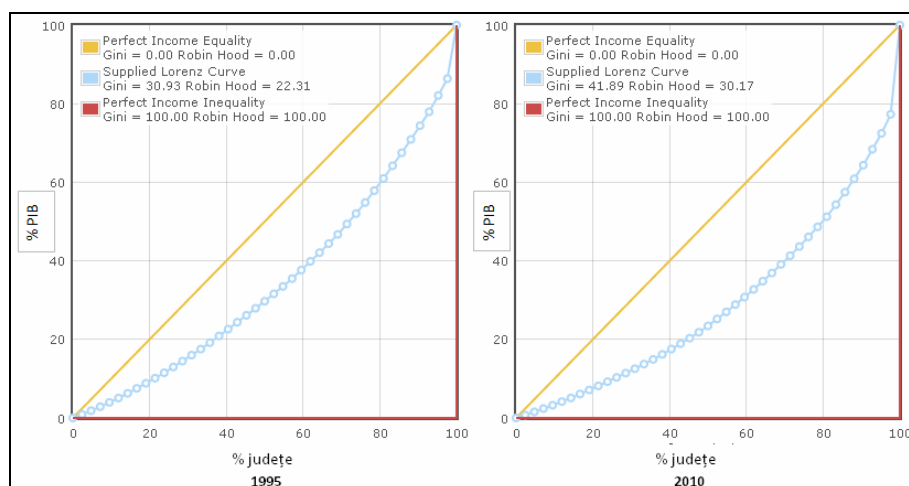
Figura 5. Nivelul de inegalitate (indicele Gini) a repartiției PIB pe regiuni și județe, 1995-2010

Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor INS.

Nivelul de inegalitate a repartiției PIB măsurat cu indicele Gini confirmă existența unor diferențe mai mici între regiuni decât între județe, un nivel moderat al disparităților teritoriale privind PIB, o tendință de creștere lentă pe termen lung.

Figura 6. Curba Lorenz privind concentrarea PIB pe județe, în 1995 și 2010

Sursa: Elaborat de autori pe baza datelor INS, folosind Lorenz curve graphing tool (Rosenmai, 2013).

Figura 6, care prezintă comparativ curbele de concentrare Lorenz pentru anii 1995 și 2010, indică o creștere semnificativă a gradului de concentrare a PIB în România în intervalul 1995-2010.

Tabelul 1. Coeficienții modificărilor structurale absolute și relative, la nivelurile județean și regional

Perioada	Județe	Regiuni
1995-2000		
Modificări absolute (p.p.*)	1,09	2,80
Modificări relative (%)	22,15	20,51
2000-2008		
Modificări absolute (p.p.*)	0,57	1,63
Modificări relative (%)	15,00	10,94
2008-2010		
Modificări absolute (p.p.*)	0,19	0,38
Modificări relative (%)	6,63	2,46

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor INS.

*puncte procentuale.

Coeficienții modificărilor structurale absolute și relative, atât la nivel județean, cât și regional (tabelul 1), indică o tendință clară de încetinire a vitezei cu care se schimbă în timp pozițiile regiunilor, îndeosebi în perioada de când s-a declanșat criza economică și financiară internațională, care continuă și în prezent.

Convergența intraregională a fost măsurată pe baza coeficientului de variație calculat în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare (tabelul 2). În vederea asigurării comparabilității rezultatelor de la o regiune la alta, au fost utilizate date statistice privind PIB/locuitor exprimat în prețuri constante.

Tabelul 2. Coeficientul de variație (sigma) a PIB/locuitor în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare, 1995-2010 (%)

	Nord-Vest	Centru	Nord-Est	Sud-Est	Sud-Muntenia	București-Ilfov	Sud-Vest Oltenia	Vest
1995	12,12	8,69	15,46	18,12	19,59	13,15	14,57	15,57
1996	12,08	9,73	16,52	18,29	20,66	12,51	20,39	14,71
1997	15,4	10,82	13,47	23,2	16,14	25,45	18,16	19,45
1998	17,63	14,19	16,26	23,55	15,86	22,72	16,25	17,43
1999	19,76	12,56	15,88	20,52	15,59	26,08	15,37	25,43
2000	22,1	12,33	18,79	22,27	20,41	30,05	18,49	16,86
2001	21,17	13,02	18,97	21,09	12,91	23,76	17,34	17,75
2002	22,33	15,99	20,57	26,06	20,8	24,61	29,13	18,8
2003	21,44	13,88	18,54	24,93	22,78	21,51	23,3	20,38
2004	22,03	11,84	21,02	23,05	16,71	16,28	18,15	20,7
2005	21,15	14,54	20,95	28,75	27,22	18,06	20,47	23,46
2006	20,48	16,17	19,06	27,82	29,37	11,25	20,14	26,59
2007	24,6	17,68	18,39	25,48	29,98	16,52	21,86	23,28
2008	23,19	17,65	18,03	23,17	25,95	22,53	17	27,42
2009	23,04	19,08	18,09	25,97	28,13	20,46	22,1	25,03
2010	24,69	22,61	21,94	25,94	19,35	25,61	23,77	28,66

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor INS.

Rezultatele calculelor privind coeficientul de variație (sigma) a PIB/locuitor în interiorul fiecărei regiuni de dezvoltare, în perioada 1995-2010 (tabelul 2), indică o tendință de divergență lentă, fiind opusă obiectivelor de convergență și de diminuare a decalajelor intraregionale promovate de către Uniunea Europeană, în cadrul politicilor de coeziune și incluziune socială.

Tabelul 3. Divergența sigma între regiuni și între județe din perspectiva PIB/locuitor

	Sigma județe (%)	Sigma regiuni (%)	Sigma județe fără municipiul București (%)	Sigma regiuni fără regiunea București-Ilfov (%)
1995	19,02	19,78	16,00	8,72
1996	19,82	19,85	16,87	8,72
1997	21,70	21,69	18,21	12,03
1998	24,80	29,11	18,72	11,33
1999	27,64	33,22	20,20	13,75
2000	33,62	44,77	20,69	12,42
2001	30,39	40,20	19,87	11,97
2002	33,07	40,20	23,14	14,08
2003	32,44	39,43	22,94	14,01
2004	31,88	39,40	22,97	14,61
2005	38,16	46,72	26,06	14,93
2006	39,56	46,32	28,51	16,56
2007	40,21	47,73	28,09	17,23
2008	43,93	56,95	26,48	15,26
2009	41,79	52,34	26,84	15,16
2010	42,01	53,14	26,13	16,11

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor INS.

Calculul privind variația interregională a PIB/locuitor în perioada 1995-2010 (tabelul 3) indică o tendință de divergență mult mai rapidă decât cea intraregională. Divergența interjudețeană este, de asemenea, ridicată și pe un trend ascendent.

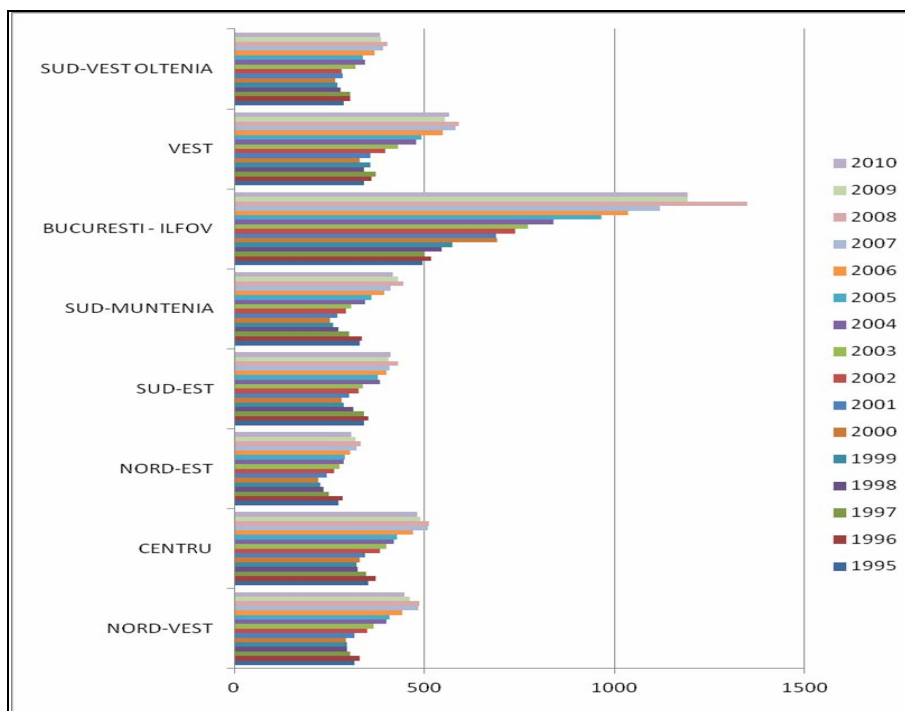
În concluzie, datele empirice evidențiază fără rezerve tendința de divergență sigma a PIB/locuitor, în perioada 1995-2010, explicabilă prin interferența mai multor factori de influență, între care cei mai importanți se referă la impactul crizei economice și financiare, suprapus pe efectele primilor ani de postaderare a României la UE, care, așa cum reiese și din experiența trecută a altor țări membre ale UE, presupun o serie de costuri de acomodare la noul context european al pieței unice și al rigorilor comunitare în noile condiții, ceea ce a contribuit la creșterea disparităților interregionale și interjudețene din cauza unei capacități de adaptare diferite a unităților teritoriale respective. De regulă, regiunile și județele relativ dezvoltate au avut o capacitate de acomodare mai mare la costurile integrării și la șocurile externe ale crizei.

4.4. Tendințe ale nivelului de inegalitate a repartiției ISD pe regiuni și județe

Investițiile străine directe (ISD) în România pot fi considerate ca un factor cu dublu impact. Pe de o parte, contribuie la ridicarea nivelului economic și social în special în unitățile teritoriale în care au fost realizate (productivitate și nivel de salarizare mai mare, efecte de propagare mai numeroase, mai extinse și intense, transferul de tehnologii superioare, adiții la formarea brută de capital fix etc., management și expertiză superioare).

Pe de altă parte, ISD au și o serie de efecte nefavorabile legate de marea lor concentrare, în proporție de peste 60%, în București, de disponibilizări de forță de muncă în cazul privatizărilor prin cumpărarea întreprinderilor de stat de către investitorii străini, de presiunea concurențială asupra produselor și serviciilor autohtone, de accentuarea disparităților de venit dintre minorități „elitiste”, înalt calificate, ale forței de muncă și majoritatea șomerilor și a celor cu nivel scăzut al calificării profesionale.

Figura 7. Inegalități regionale privind ISD pe locuitor (euro/pers.)

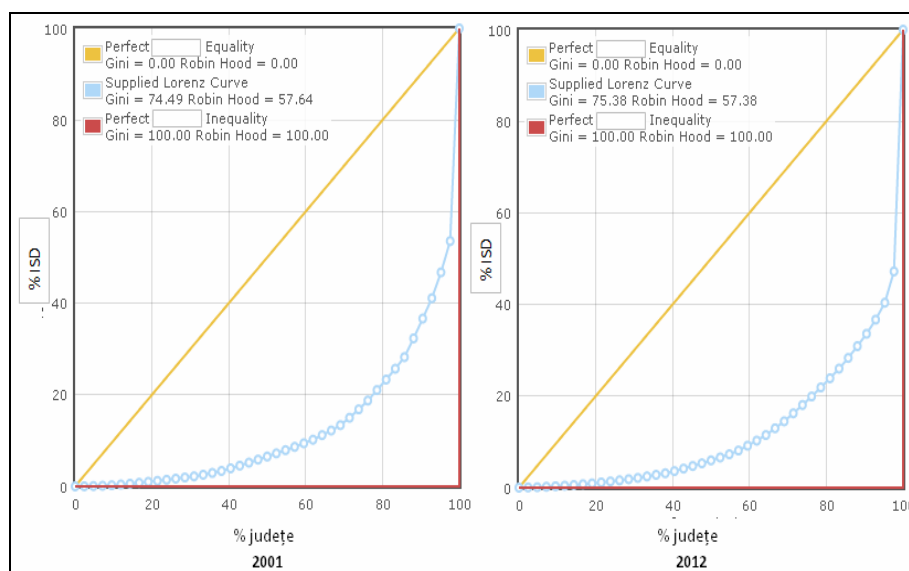

Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor de la Oficiul Național al Registrului Comerțului și INS.

Diferențele mari privind mediul economic și oportunitățile de afaceri au făcut ca ISD să fie extrem de concentrate la nivel regional (de exemplu, 64,3% în București-Ilfov față de 1,6% în Nord-Est în anul 2008), contribuind la diferențele de dezvoltare teritorială persistente. Figurile 7 și 8 ilustrează tocmai decalajul major dintre București-Ilfov și celelalte regiuni de dezvoltare în ceea ce privește volumul stocului de ISD, accentuat îndeosebi în perioada marilor privatizări (bănci, obiective mai ales din industria prelucrătoare, utilități etc.) cu investitori strategici, când coeficientul de variație (σ) a crescut, urmat apoi de o reducere sensibilă în perioada de criză, când a avut loc o reducere semnificativă a intrărilor de ISD în România comparativ cu perioada 2001-2008.

Figura 8. Curba Lorenz privind concentrarea ISD pe județe, în 2001 și 2012

Sursa: Elaborat de autori, pe baza datelor de la *Oficiul Național al Registrului Comerțului*, folosind Lorenz curve graphing tool (Rosenmai, 2013).

Curbele Lorenz privind stocul de ISD (fig. 8) și PIB (fig. 6) indică un nivel mult mai ridicat de concentrare a ISD la nivelul teritorial NUTS3 (județe).

Tabelul 4. Coeficientul de variație (sigma) pe regiuni și județe din perspectiva ISD/locuitor

	Sigma județe (%)	Sigma regiuni (%)	Sigma județe fără București și Ilfov (%)	Sigma regiuni fără regiunea București-Ilfov (%)
2001	99,57	159,94	50,56	27,40
2002	104,90	165,31	44,71	26,40
2003	104,04	156,96	50,73	27,16
2004	131,37	178,94	46,22	24,01
2005	123,55	191,68	41,77	23,22
2006	115,67	189,33	38,72	21,63
2007	119,87	214,16	30,29	20,63
2008	125,38	185,66	34,22	15,73
2009	128,89	175,33	32,07	17,55
2010	106,15	167,95	32,33	17,26
2011	98,33	165,72	29,73	16,21

Sursa: Calculele autorilor, pe baza datelor de la Oficiul Național al Registrului Comerțului.

Coeficientul de variație (sigma) pe regiuni și județe din perspectiva ISD/locuitor (tabelul 4) indică o tendință de creștere a diferențelor dintre regiuni/județe până în 2007, urmată de un declin până în 2011. Dacă se exclude din analiză Regiunea București-Ilfov, nivelul disparităților din perspectiva ISD/locuitor este mult mai redus și în scădere, ceea ce indică poziția dominantă a regiunii capitalei drept cauză majoră a nivelului ridicat al inegalităților teritoriale privind ISD.

5. Concluzii

Rezultatele diferitelor metode aplicate în ceea ce privește procesul de convergență/divergență din România, indică aceeași tendință de creștere a inegalităților teritoriale pe o perioadă mai lungă de timp, cu unele abateri pe subperioade, în funcție de evoluția economiei naționale în ansamblu.

În concluzie, dorim să subliniem următoarele tendințe în evoluția economiei regionale a României:

- perioada de asociere (1995-2000) și preaderare (2001-2006) a fost marcată de o evoluție relativ lentă a divergențelor regionale, factorii cu impact în sensul convergenței fiind depășiți ca intensitate de cei în sensul divergenței;
- în perioada de postaderare 2007-2010, procesul de divergență la nivel de regiuni și județe a fost accentuat de suprapunerea impactului acomodării

economiei românești la rigorile și angajamentele față de integrarea în UE, care au presupus costuri importante, amplificate de costurile crizei economice și financiare care a indus fenomene de recesiune atât în țările membre ale UE, principalul partener al României, cât și în România, unde impactul crizei a fost mai puternic și de durată mai mare;

- capacitatea de rezistență la șocurile externe ale crizei și ale acomodării la contextul economic și social comunitar a fost relativ mai mare în regiunile/județele cu nivel mai ridicat al dezvoltării economice și sociale față de cele cu niveluri relativ scăzute;
- slabul grad de absorbție a fondurilor structurale (21% din volumul total alocat de UE pe perioada 2007-2013) din cauza unor factori de natură subiectivă, dar și obiectivă a constituit, de asemenea, un factor de influență prodivergență regională în România, în perioada analizată;
- Regiunea București-Ilfov, cu un nivel de dezvoltare economică și socială superior celorlalte regiuni, a fost un factor care a sensibilizat procesul de divergență, influența sa de forță motrice pentru economiile altor regiuni sau județe fiind, până în prezent, relativ modestă, ceea ce nu înseamnă însă posibilitatea schimbării sale în sens favorabil în viitor, prin intensificarea efectelor de propagare regională.

Bibliografie

- Ailenei, D.; Cristescu, A.; Vișan, C. (2012), "Regional patterns of global economic crisis shocks propagation into Romanian economy", în *Romanian Journal of Regional Science*, 6(1), p. 41-52.
- Ailenei, D.; Dachin, A. și alții (2007), *Diminuarea inegalităților - condiție esențială a coeziunii economice și sociale - delimitarea ariei problematice de cercetare*, cercetare științifică în Academia de Studii Economice București - Editura A.S.E.
- Ailenei, D.; Dobre, M.; Țătu, D. (2009), "Diminuarea disparităților pe piața muncii – condiție esențială pentru realizarea coeziunii economice și sociale", în Supliment revista *Economie teoretică și aplicată*, p. 29-33, ISSN 1842-8678.
- Barro, R.; Sala-i-Martin, X. (1995), *Economic Growth*, New York, McGraw-Hill.
- Boboc, C.; Țițan, E.; Ghiță, S. (2012), "Labour Market Inequalities and Economic Development", în *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, Vol. 4.
- Constantin, D.L.; Goschin, Z.; Drăgan, G. (2010), "Implications of EU Structural Assistance to New Member States on Regional Disparities: The Question of Absorption Capacity", capitol în R.

- Stimson, R.R. Stough, P. Nijkamp (editori), *Endogenous Regional Growth*, Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA, p. 182-203.
- Constantinescu, M.; Constantin, D.L. (2010), *Dinamica dezechilibrelor regionale în procesul de integrare europeană: modelare, strategii, politici*, Editura A.S.E., București.
- Dobre, M.H.; Ailenei, D.; Cristescu, A. (2011), "Regional distribution of discrimination forms in the labour market in Romania", în *Romanian Journal of Regional Science*, Vol. 5, No. 2, p. 53-64.
- Gini, C. (1939), *Variabilità e concentrazione*, Giuffrè, Milano.
- Goschin, Z.; Constantin, D.L.; Roman, M.; Ileanu, B. (2008), "The Current State and Dynamics of Regional Disparities in Romania", în *Romanian Journal of Regional Science*, Vol. 2, No. 2, p. 80-105.
- Goschin, Z.; Constantin, D.L.; Roman, M.; Ileanu, B. (2009), "Regional Specialisation and Geographic Concentration of Industries in Romania", în *South-Eastern Europe Journal of Economics*, Vol. 7, No. 1, p. 61-76, University of Macedonia Press, Thessaloniki.
- Hirschman, A.O. (1964), "The paternity of an Index", în *American Economic Review*, p.761-762.
- Horváth, G. (2009), *Cohesion Deficiencies in Eastern and Central Europe – Inequalities of Regional Research Area*, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Discussion Papers, No. 72, Pécs.
- Huffschnid, J. (2005), *Economic Policy for a Social Europe*, Palgrave Macmillan.
- Institutul Național de Statistică (2013), Baza de date TEMPO - serii de timp, <https://statistici.insse.ro/shop/>.
- Nahtigal, M. (2013), "European Regional Disparities: the Crucial Source of European Unsustainability", în *Evropska unija*, no. 4, http://matjaznahtigal.com/wp-content/uploads/2013/04/SSRN_European-regional-disparities_March2013.pdf.
- Oficiul Național al Registrului Comerțului (2013), Baza de date online: www.onrc.ro.
- Rosenmai, P. (2013), *Lorenz curve graphing tool*, <http://www.peterrosenmai.com/lorenz-curve-graphing-tool-and-gini-coefficient-calculator>.
- Szendi, Dóra (2013), "The Convergence Process and the Effects of the Economic Crisis in Central-Eastern Europe", în *Romanian Review of Regional Studies*, Vol. IX, No. 1.
- Zaman, G.; Georgescu, G. (2009), *The Impact of Global Crisis on Romania's Economic Development*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Oeconomica*, 11(2).